

■ Veurem més epistolaris?

**Mercè Rodoreda/ Joan Sales. Cartes Completes (1960-1983)
A cura i amb pròleg de Montserrat Casals**

Adrià Chavarría

Un roman epistolar? Vint-i-tres anys de correspondència. Les cartes de Sales donen vida a aquest epistolari, a cura de Montserrat Casals. Sales fou un gran conreador del gènere epistolar. No en tingué altre remei ja que, des de finals dels anys cinquanta, va ser editor i aquest era el mitjà de comunicació entre els autors. I, especialment, així ha de ser amb Rodoreda.

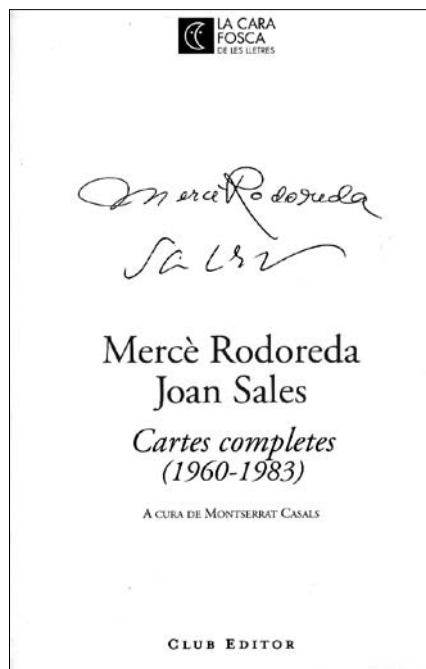
Aquest epistolari té una càrrega emotiva molt forta: les seves cartes configuren el paisatge de dos derrotats pel franquisme; Rodoreda i Sales són, segons el meu parer, els millors novel·listes catalans de la postguerra. Sales escriu una novel·la magna, *Incerta glòria* (1956, primera edició al Club Editor retallada per la censura), més una magnífica *suite* epistolar que mantingué durant la guerra i els primers anys del franquisme amb el poeta Màrius Torres (*Cartes a Màrius Torres*, 1976). Algunes de les cartes de Sales a Torres són petits assajos de crítica literària.

Mercè Rodoreda escriu set novel·les, més tota una sèrie de volums de contes. Ara bé, l'èxit de vendes de *La plaça del diamant* encara no s'ha tornat a produir a Catalunya. Una altra empresa és el cas d'altres novel·les, com per exemple, les de J. L. Zafón, dirigides exclusivament a la venda, però que no estan pensades com a obres que poden generar tradició literària. En canvi, Sales i Rodoreda eren conscients que formaven part d'una tradició i que el seu deure com a escriptors era fer-la més gran. Aquest sentiment es transmet si hom llegeix aquest llarg epistolari; Rodoreda, durant els darrers anys de la seva vida, va poder viure dels drets d'autor que li donava

aquesta novel·la i també dels que rebia d'una altra, *El carrer de les camèlies* (1966).

Però sóc del parer que aquestes cartes poden ser llegides com una novel·la de Sales. Sales narra moltes coses de la seva vida. Rodoreda, molt poques. Explicar la seva vida no era el seu costum; crec que, al llarg de la correspondència, es dibuixen tres àmbits temàtics que fan de *leitmotiv* de l'epistolari. El primer àmbit, sobretot per part de Sales, és la voluntat de crear una novel·lística catalana. Les paraules de Joan Sales són clares: creu que amb el Club Editor ha començat una tasca necessària per al redreçament del català llegit. Sales volia un segell editorial que fomentés l'ús del català a través de novel·les de bona qualitat. Sales li comenta aquest diseg: «Algundia, amb més temps, potser li explicaré la idea que ens va moure amb això del CLUB, i que en essència podríem resumir-ho així: buscar lectors per als novel·listes catalans, perquè sense lectors no hi ha novel·lística possible» (Barcelona, 17 de maig de 1961). El segon gran àmbit de l'epistolari és l'enamorament de Sales per *La plaça del diamant*. L'èxit de *La plaça* es tradueix en una gran quantitat de reimpressions, sobretot des de la concessió del premi Sant Jordi, l'any 1967, a la novel·la *El carrer de les Camèlies*. I el tercer tema sempre present és el rerefons tràgic de la situació nacional catalana. En aquest àmbit tenen cabuda tant la política com la crítica literària. Sales és molt crític amb els crítics catalans. Són poc greus i estantissos. Dit d'una altra manera, descriuen molt, però no es posen en l'ànima dels autors. Pel que fa a la política, Rodoreda i Sales intueixen que la derrota de 1939 és duríssima i que un nou redreçament nacional serà molt difícil a causa de la fermesa del règim franquista i l'emigració espanyola dels anys cinquanta i seixanta, que esperona la desnacionalització del país i el procés de la substitució lingüística. La «xarnegada» apareix en les cartes. Rodoreda no parla de l'emigració, però pel que s'intueix de les cartes pensava com Sales.

És prou conegut que Joan Sales era un editor que intervenia molt en el procés de correcció de les obres que publicava. L'any 1961 arriba a l'enfrontament amb Rodoreda per les galerades de la *Plaça del diamant*. Rodoreda no vol, per exemple, acceptar el



Mercè Rodoreda/ Joan Sales. *Cartes Completes (1960-1983)*

A cura i amb pròleg de Montserrat Casals.
Barcelona: Club Editor, 2088, 1101 p.

canvi de paraula *acera* per *vorera* que li vol imposar Sales a la *Plaça*. Rodoreda diu que és un castellanisme i li contesta que la Colometa té un estil molt treballat: «Us he de dir que posar *acera* m'ha repugnat una mica [...] Sóc jo que parlo i que faig el que vull amb la sintaxi i que dono un català natural i que de vegades faig embolicar Colometa quan explica com són les cases [...]. L'estil verbal de Colometa és molt més estudiat del que sembla. Refaig una *manera* de parlar per tal que les frases, si no els mots, tinguin una presència» (Ginebra, 10 de juliol de 1961).

Tots dos són molts conscients que Catalunya és un país vençut, sense llibertats polítiques i amb un nivell cultural molt pobre. En les cartes que s'envien entre els anys 1976 i 1983 hi ha moments d'esperança a causa de la mort del dictador, el restabliment de la Generalitat i l'impuls per la normalització de la llengua. Sorprenentment, tots dos tenen una bona opinió de la monarquia borbònica, ja que la veuen com a garant d'una sèrie de drets polítics de Catalunya; però la decepció torna de seguida a fer-se present quan, per exemple, Rodoreda parla, d'esquitllentes, de la llei de la LOAPA de l'any 1982: «Els d'Òmnium m'han demanat que digui alguna cosa sobre la Llei d'harmonització i no sé què dir fora que em sembla una llei de mala fe extrema. Fan veure que donen i ho van prenent tot i poden acabar prenent-ho tot. [...] Almenys Franco no enganyava. Però aquests d'ara diuen que et donaran un caramell i te'l donen emmetzinat (Romanyà de la Selva, 22 d'octubre de 1981); tots dos respecten molt el president Jordi Pujol (Sales tenia el carnet d'Unió Democràtica); Sales veu amb mals ulls l'aparició de tota una sèrie de partits de l'esquerra radical. A Sales això li recorda la desunió de les esquerres durant la Segona República i la guerra. Sense escriure-ho, hi ha una crítica al PSUC, que es presenta com a partit de la reconstrucció nacional de Catalunya sense haver resolt mai en el seu si el tema de la qüestió nacional. I el retrat final: el pacte del PCE, l'any 1976, amb la Monarquia i Suárez. El poder polític i intel·lectual que tenia el PSUC també s'observa en algunes de les cartes de finals dels anys seixanta i principis dels anys setanta, quan Edicions 62, de la mà de Josep Maria Castellet i de Joaquim Molas, controla el que es publica i el que no i comença a construir un cànon amb la col·lecció «Les millors obres de la literatura catalana». Sorprenentment, la major part de les obres van amb el davantal introductori d'una única crítica literària: Carme

Arnau. Sales té un disgust quan Rodoreda decideix publicar a 62 *La meva Cristina i altres contes*. Però ho entoma de la millor manera possible.

Sales seleccionava molt els autors que publicava al Club. Primer li havien d'agradar i després havien de tenir prou qualitat literària per crear tot un potencial de nous lectors de novel·la en llengua catalana. El noucentisme no havia optat per la novel·la. Hi hagué un redreçament del gènere als anys trenta amb autors com Llor, Soldevila, Trabal i la mateixa Rodoreda amb *Aloma* (1938), però s'estroncà l'any 1939. Calia recuperar vint anys perduts en una situació de genocidi lingüístic. Les novel·les que publica el Club Editor, pensa Sales, han de ser bones i això donarà empenta a crear una tradició de novel·la contemporània en català. Sales creia que una mala novel·la no aconsegueix prou lectors. I, evidentment, hi ha autors que a Sales no li valen, com ara Benguerel, Pedroló, Calders o Terenci Moix. Ell vol proses boníssimes: Rodoreda i Villalonga. Per això, Sales li comenta a Rodoreda, el 2 d'abril de 1982, amb l'estil militar que practicà fins al final de la seva vida: «Que Déu us pagui les batalles que esteu guanyant per a Catalunya amb la vostra *Plaça del Diamant!* És ben bé la nostra Divisió Cuirassada Brunete. Bromes a part, l'èxit de la *Plaça* és l'únic consol de tantes derrotes com ens han plogut a sobre d'ençà l'any 1936.» Una bona literatura salvarà al país? La consciència de la derrota és sempre present en la memòria dels dos escriptors. La derrota fou amarga, però alhora actuà com una palanca d'amor que els animà en la tasca de redreçar una tradició literària brutalment estrocnada pel franquisme.

Quan llegeixes aquest epistolari t'endinses en un lloc de la història de la literatura catalana. El català i la sintaxi que empren tots dos són bells i acurats. Dignes d'elogi. Les seves cartes són un bàlsam literari que resisteix l'embat dels temps en l'espai fràgil i alhora ferm de les lletres catalanes.